
De ruimte met betekenis bezetten!

TEKST: MARCO DE WITTE EN STEFAN WOUDEBERG

We leven eind maart 2020 en zitten in een ‘intelligente lockdown’. Via Zoom houden we een redactievergadering voor de *Vuurvogel*. Vreemd, zo voor de eerste keer; dierbare gezichten, maar ineens zo veraf en onaanraakbaar. Hoe kunnen we een nummer maken dat in de zomer uitkomt, in een tijd waar we echt geen idee hebben hoe de komende dagen, weken eruit gaan zien? Onwennig om de

gedachten toe te laten dat we geen traditioneel geprint nummer maken, maar zoeken naar iets op kortere termijn. Dichterbij in het hier en nu. Een digitaal, frequenter te verschijnen nummer bestaande uit persoonlijke ervaringen rond de vraag: hoe geef je antwoord in een tijd waarin er geen antwoorden zijn? Hoe kun je dan de tekens verstaan? Waar houdt je je aan vast?

Al pratende schoot ons het werk van Jos Kessels te binnen en met name een van zijn definitie van leiderschap: 'de leider moet de situatie met betekenis bezetten'. In zijn boek *Spelen met ideeën* zegt hij het zo: 'Een idee is een visie op wat er in een kwestie aan de hand is, hoe je daar tegenaan kunt kijken en wat de doorslag moet geven.' Mensen in een leiderschapspositie moeten '...in staat zijn verschillende visies te genereren, die te onderzoeken op validiteit en ze tegen elkaar afwegen. Dat is van belang om een situatie met de juiste betekenis te kunnen bezetten en mensen te verbinden rond een idee.'

Jos Kessels is filosoof en volgens hem is betekenisgeven het domein van de filosofie. Anders dan anderen doet hij dat niet academisch, maar gelooft hij in een filosofie in de praktijk van alledag. Geïnspireerd door Socrates (de filosoof die alleen maar vragen stelde) en Plato heeft hij een groot deel van zijn werkende leven gewijd aan de kunst van het (voeren van een Socratisch) gesprek. In zo'n gesprek doe je een aantal stappen die hij 'het kralenspel' noemt. Eerst onderzoekt hij de externe wereld van de feiten, dan de interne wereld van de persoon (diens houding of gevoel in hoofd, hart en buik), vervolgens de dialectiek van tussen welke uitersten je hebt te laveren (door de kwestie heel groot of juist heel klein te maken). Dit alles om te komen tot het idee, de synthese (het juiste midden) die de kwestie naar een ander niveau tilt en de tegenstelling opheft. Misschien wel vergelijkbaar met hoe we bij Phoenix onszelf en onze cursisten leren bewegen in polariteiten.

We besloten om Jos te interviewen over leiderschap in tijden van corona, over hoe je antwoord geeft in tijden dat er geen antwoorden zijn. Hij zou daar als geen ander deskundig in moeten zijn. We hadden het moeten en kunnen weten: van de hedendaagse versie van Socrates krijg je natuurlijk geen antwoorden, alleen maar scherpe wedervragen. 'Leuker dan dat jullie mij vragen stellen en ik ga antwoorden is om het gesprek te voeren aan de hand van cases over jullie leiderschap in de afgelopen weken. Hoe hebben jullie nu de situatie met betekenis weten te bezetten? Hoe werkt dat voor jullie?' We waren erin getrapt en konden ook niet echt meer terug; de omkering van interviewer en geïnterviewde was compleet. Socrates zat in de *driver seat* en leidde als een ware kunstenaar het gesprek. We konden hem nog net verleiden om zelf ook een casus in te brengen om de wederkerigheid te herstellen. Oef...!!

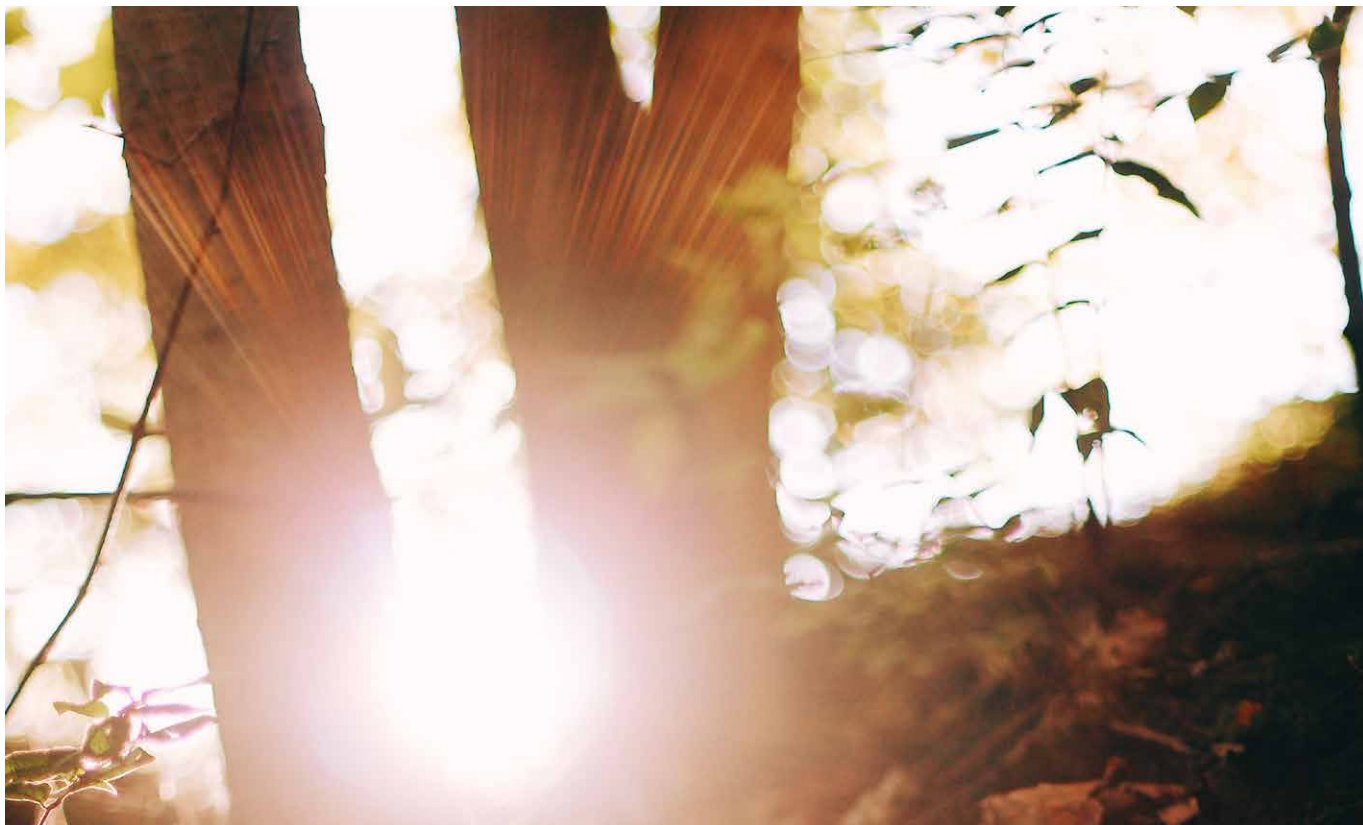
Voorbereid door onze casussen in een kralenspel te verwoorden, voerden wij tien dagen later ons eerste Zoom-interview, een ontregelend, maar boeiend gesprek. In beeld zit een man op leeftijd, zijn sporen verdiend, duizenden vlieguren en vol ervaringen en verhalen. De energie, humor, mildheid en scherpe blik spatten van het scherm. Vlijmscherp geheugen. Jos stelt in hoog tempo vragen over jouw casus die diepte brengen, waardoor je jezelf dingen hoort zeggen over jezelf waarvan je niet wist dat je ze weet.

Aan zijn definitie van leiderschap voegt hij in het gesprek al snel toe dat, hoe verward de situatie ook lijkt te zijn en hoezeer je het ook niet weet, 'er is altijd een punt te bereiken in een kwestie waar het voor jou klopt.' Deze synthese wordt in het Duits ook wel *Aufhebung* genoemd. Het probleem blijft bestaan, de kwestie verdwijnt niet, maar wordt opgelost in zoverre dat ze naar een ander niveau wordt getild. Er ontstaat een nieuw perspectief. 'En in dat perspectief ligt een taak, waarvan je wellicht ook weet dat het gedoe oplevert, maar waarvan je overtuigd bent dat het gedaan moet worden. En in dat weten is er rust.' Er is namelijk sprake van vrije wil 'als je kunt doen wat je moet doen', zoals we bij Phoenix vaak Gustav Jung parafraseren.

Op de vraag waarom het socratisch gesprek hem zo boeit, volgt de weg terug naar huis.

'Ik werd geboren te Lieshout in Brabant in een middenstandsgezin. Mijn vader was kleermaker, altijd aan het werk en druk met geld en status. Iets wat mij als jongen al minder boeide. Maar mijn vader was ook dirigent van het kerkkoor. Daarom kwam mijnheer kapelaan op zaterdagmiddag de muziek voor de kerkdienst van de volgende morgen voorbereiden. Behalve die voorbereidingen voerde hij aan tafel met iedereen gesprekken. De kapelaan was oprecht geïnteresseerd, nam iedereen serieus en betrok ieder kind in het gesprek. Iedereen deed mee en wij werden serieus genomen. Naast de liefde voor muziek (Bach!) ontstond zo ook de liefde voor het goede gesprek.'

Maar misschien ligt de bron nog wel dieper. Jos vertelt met passie de mythe van Er uit de Griekse mythologie, die beschrijft dat ieder een lot met bijpassend levenspatroon kiest om in dit leven bepaalde dingen te leren (vergelijkbaar met script uit de TA). Het is, volgens de mythe van Er en in de woorden van Jos Kessels, een opwindende ervaring als je je ineens herinnert wat je zelf gekozen

hebt: ‘Dit is wat ik hier op aarde te doen heb. Zo werd Socrates mijn model. Die schetste voor mij als levenspatroon dat “een goed leven een leven met vrienden is die met elkaar praten over zichzelf!” Dat is wat ik hier te doen heb, wat ik de moeite waard vind en wat ik mijn hele leven aan het uitzoeken ben.’

Wat betekent dit voor hoe je met mensen en met mensen in organisaties omgaat?

‘Het is magie als het lukt de fascinatie voor de gedachten van de ander op te brengen en langdurig met elkaar in gesprek te blijven over de ideeën die je drijven en welke idee eigenlijk de juiste is. Ik vind het betekenisvol om in zo’n gesprek de ander te ontregelen en aan te sporen om uit zijn gewone doen te stappen om zijn eigen kompas in een kwestie te ontdekken en te volgen. Voor een dergelijk gesprek is een vrije ruimte noodzakelijk. Vrije ruimte om nieuwe perspectieven te ontdekken in een kwestie. Daarbij helpt hiërarchie niet. Natuurlijk leidt de gespreksleider door de methode van het gesprek, daarin is hij of zij leidend, maar niet voor de inhoud. De deelnemers bepalen de inhoud, daar heeft de gespreksleider weer niets over te zeggen. Juist leiderschap vraagt dat je een idee vrij wilt

onderzoeken. Hiërarchie is een verhulling van maar al te vaak een afweer tegen het vrije onderzoek. Ik ben niet tegen hiërarchie, maar in een goed onderzoeksgesprek moet iedereen vrij zijn om te zeggen wat hij wil’.

En lukt dat ook in corona-tijden?

‘Het spel is niet anders’, zegt Jos. ‘De kralen en de methodiek zijn dezelfde. De inhoud is van degenen die het gesprek voeren, daar gaat Socrates niet over’, zegt hij glimlachend. Daar is weer die consequent volgehouden voorkeur voor de positie van ‘bevrager’, van praktisch filosoof. ‘Voor sommige mensen gaf corona rust, reflectie en concentratie. Voor anderen werkte het eerder ontregelend. Zij waren paradoxaal genoeg minder bereid om zich te laten ontregelen en het veld van leren te betreden. Zij stopten eerder met nieuwe perspectieven te verkennen.’

In het kralenspel van Stefan kwam precies die casus ter tafel. ‘Vanaf het moment van de lockdown kunnen we als begeleiders de deelnemers niet meer aanraken. In de werkwijze van Phoenix is het fysieke contact echter essentieel om cursisten te kunnen ontmoeten en ervaringen te bieden van welkom, steun, bedding, troost en veiligheid.

Het leidt tot een gedwongen zoektocht: hoe kan ik de ontmoeting in stand houden zonder deelnemers fysiek aan te kunnen raken?’

‘Die feitelijke vraag doet iets met mij, zegt Stefan. Immers in het groepsgevoelen van Phoenix is het van belang dat we te allen tijde de ontmoeting in stand houden. Wij zijn als trainers niet gewend om ontevreden deelnemers te hebben en – zoals nu gebeurde – beticht te worden van onzorgvuldigheid en economisch winstbejag. In mijzelf ontmoette ik angst voor kritiek en koude herten. Het verhoogt in mij de urgentie om trouw aan onze kernwaarden antwoord te geven aan de deelnemers. In dit Socratische gesprek werd ik mij bewust dat oude

overtuigingen (bijvoorbeeld over groepsomvang en bij elkaar in een kring zitten) worden aangesproken, en de kunst is om de vorm los te laten. In deze tijd met een groter inzicht, een passend antwoord komen is als een Phoenix uit zijn as herrijzen. Aanvankelijk ontmoette ik wat vrees, maar al pratende voelde ik steeds meer dat het klopte. Phoenix en transitie horen immers bij elkaar en misschien ben ik (zijn we) wel te veel in een bepaalde vorm gaan geloven. Ik werd me bewust(er) dat de permissie om nieuwe vormen te zoeken in ieder geval mij motiveert.’

De ruimte met betekenis bezetten vraagt om een persoonlijk standpunt. Liefst in het ‘juiste midden’. Voorwaar een krachtige levensopdracht voor allen! 🌀

De mythe van Er

Er was een man die stierf in de strijd. Samen met de andere slachtoffers werd hij naar een magnifieke plek gebracht met vier deuren. Twee als in- en uitgang naar de hemel en twee als in- en uitgang naar de aarde. Rechters beslisten over de gestorven zielen en hun bestemming, afhankelijk van het leven dat zij hadden geleefd. De goeden werden naar de hemel verwezen, de slechten werden terug naar de aarde geleid. Uit de hemel kwamen gereinigde zielen die verhaalden over een plek die hen met wonderlijke gevoelens had vervuld. Zij die van de aarde kwamen waren vuil, moe en huilden van wanhoop als zij vertelden over de verschrikkelikheden die zij hadden moeten doorstaan als straf voor hun daden in het leven. De zielen van moordenaars en criminelen werd zelfs niet toegestaan om de aarde te verlaten, zij bleven gevangen voor het leven. Zo worden morele mensen beloond en immorele mensen gestraft na de dood.

Aan Er werd verteld dat hij niet zou worden beoordeeld. Hij moest luisteren en de ceremonie waarnemen om terug te melden aan de mensheid. Na zeven dagen

werden de zielen naar een schacht geleid waar een fantastische regenboog ontsprong. Daar ontving elke ziel een loterijnummer en voor hen werden de levenspatronen uitgespreid; levens van allerlei soort en meer dan er mensen waren. Iedere ziel werd gevraagd een patroon te kiezen. Het viel Er op dat de zielen die door de hemel hadden gereisd en geen straffen hadden ondergaan veelal slechte patronen kozen voor hun volgende leven. De zielen die gestraft waren kozen meestal het tegenovergestelde. Ieder verkoos een ander leven dan het vorige.

Zodra iedere ziel een nieuw leven had gekozen werden zij in volgorde naar de Rivier van de Vergetelheid geleid. Drinkend van het water vergaten zij hun vorige levens. In de nacht die daarop volgde vielen de zielen in slaap en werden zij naar hun nieuwe lichamen geleid om een nieuw leven te leven. Zij werden in alle richtingen weggevoerd en als verschietende sterren werden zij opnieuw geboren; voor een nieuwe cirkelgang van geboorte tot de dood.

Vrij naar: greekmythology.com